

SIMPOZIJ NJEMAČKIH BIBLIČARA O GRIJEHU I OSLOBOĐENJU U NOVOM ZAVJETU

Mato ZOVKIĆ, Bol – Sarajevo

Arbeitsgemeinschaft deutschsprachiger Katholischer Neutestamentler (Radna zajednica katoličkih novozavjetnika njemačkog govornog područja) održala je u Strasbourgu svoj XX. simpozij od 3. do 7. travnja 1995. s temom *Grijeħ i oslobođenje od grijeha u Novom zavjetu*, pod predsjedanjem prof. dr. Huberta Frankemöllea iz Paderborna. Predavanja i smještaj gostiju bili su u biskupijskoj ustanovi za permanentnu naobrazbu Centre culturel Saint-Thomas na periferiji graničnog grada Strasbourga. Uz dvojicu gostiju, od kojih je jedan bio iz Češke a drugi iz BiH, u radu simpozija sudjelovalo je 56 članova (zajednica broji oko 120 članova). Neposredan organizator bio je dr. Jacques Schlosser, profesor novozavjetne egzegeze na teološkom fakultetu u Strasbourgu, redoviti član ove Zajednice. Svojevrсна zvijezda susreta bio je Hainz Schürmann koji je zajedno s Fr. Mussnerom, K.H. Schelkleom i R. Schnackenburgom od 8. do 10. travnja 1955. u jednoj benediktinskoj opatiji blizu Tübingena organizirao prvi takav susret i tada je odlučeno da se održava svake druge godine. Rad se odvijao u izlaganju glavnih referata i plenarnoj diskusiji te u tri seminarske skupine.

Hermeneutski pristup novozavjetnim tekstovima o grijehu i oprostjenju iznio je H.J. Klauck uvodnim predavanjem: *Metaforika i hermeneutski obzor govora o grijehu i oslobođenju u NZ*. Prilikom predstavljanja predavača, uz neka od dosad objavljenih djela, najavljena je za 1995. godinu knjiga o sukobu i pomirenju prema 2 Kor. U prvom, kraćem dijelu istražio je današnje poimanje metaforičkog izražavanja, a u drugom desetak paradigma kojima se u NZ slikovito govori o grijehu i oslobođenju. Prva od tih paradigma je bolest i iscjeljenje, jer se u SZ Bog predstavlja kao liječnik svojega naroda (Izl 15,26; usp. još Jak 5,13–16 te Isusovu iscjeliteljsku djelatnost). U SZ i u izvanbiblijskim spisima postoje ispovijesti vjernika koji priznaju da su zgriješili i zato su se razboljeli. Čovjek je integralan kad je zdrav i spašen. Origen je zato Isusa nazvao liječnikom nad liječnicima – *arhiatros*. Socijalna paradigma je ropstvo i oslobođenje, financijska zaduženost i oprost dugova, obredna okaljanost i očišćenje, kulturna zadovoljstinska

žrtva, komunikativno priznanje, »stručan« grijeh i obraćenje, egzistencijalna smrt i život te brojne manje paradigme kao: vezanje i razrješivanje, oduzimanje tereta grijeha i sl. Za sve te kategorije predavač je navodio primjere iz SP i izvanbiblijske literature. Zaključio je da bi grijeh bio promašaj cilja, pa bi početak spasenja bio spoznaja i priznanje grijeha. U diskusiji se postavilo pitanje razlikovanja pojma *hamartia* koji prema grčkim tragedijama ne uključuje osobnu krivnju i *kakia* koji ima moralnu konotaciju.

J. Maier, poznat širem krugu korisnika bibličarske literature po *Kleines Lexicon des Judentums* iz god. 1981. govorio je o poimanju grijeha u spisima judaizma, osobito kod kumranskih monaha i židova dijaspore koji su pisali grčki. U ranim spisima naglašen je grijeh naroda, jer, bez obzira na osobni moral, pojedinac kao član skupine biva kažnjen. Zato se često susreće priznanje: »Mi smo sagriješili...« Židov se osjeća grešnim kao član izabranog naroda. Za njega red Tore i red kozmosa odgovaraju jedno drugom, zemlja i narod ulaze u pojam okaljanosti. Za razliku od helenističkih spisa koji su kršćanskim tumačima SP prilično poznati, rabinski i kumranski spisi nisu dovoljno uvažavani. Sam izraz »intertestamentalni spisi« skovali su kršćani, a za židove su bitne kanonske knjige koje oni u svojim spisima tumače. Prema tome kršćanskom hebraistu nije dosta tumačiti NZ samo Starim, ali ni kumranci nisu sami za sebe ključ za NZ, iako su predstavljali opoziciju jeruzalemskim institucijama. Kolektivizam i individualizam u pitanju grešnosti su ekstremi koji se dopunjavaju. Najsnažnija metafora za oprostenje grijeha bila bi »oslobođenje od zarobljeničtva« ili iz robovskog staleža. To nije samo političko oslobođenje nego i izbavljenje od duhovnih sila i moći zla. Predavač je upozorio sudionike da ne barataju olako poopćenim pojmovima o učenju izvanbiblijskih židovskih pisaca, jer oni nisu još dovoljno istraženi ili poznati kršćanskim egzegetima.

F. Mennekes, profesor pastoralne teologije u Frankfurtu koji je ujedno župnik u Kölnu i gostujući predavač na Akademiji primijenjene umjetnosti u Beču, govorio je o grijehu i krivnji u umjetnosti, odstupivši od formulacije predložene u programu: *Grijeh, krivnja i oslobođenje u modernoj umjetnosti*. Istaknuo je kako u umjetnosti nema grijeha, ima malo krivnje i obilje zorno prikazanog nasilja. Predavanje se sastojalo od reprodukcija nekoliko suvremenih slikara i kipara koji obrađuju današnje ljude i svijet. Neki često slikaju križ, iako su agnostici. Jedna umjetnica slika prizore mučenja žena u srpskim logorima. Predavač je rekao da se dokumentarni filmovi o mučenjima iz tih logora prodaju kao skupa pornografska građa. U raspravi je dotaknuto pitanje približavanja teologa svijetu umjetnika i predavač je odgovorio da trebamo imati na umu drukčiji pristup umjetnika čovjeku i zlu u svijetu.

H. Merklein govorio je o poimanju grijeha u strogo Pavlovim poslanicama. Za Pavla je grijeh ponajprije prijestup Zakona, jer su mu pojmovi *dikaiošyne* i

hamartia oprečni. Kod njega riječ *hamartia* dolazi u Rim 46 puta, a u svim ostalim poslanicama 11 puta. Iz Rim 5,12–14 izlazi da je grijeh činjenica, ali su kršćanski tumači po Merkleinovu mišljenju previše »učitali« opću grešnost u taj odlomak. Rim 7,14–20 govorio o ulozi Zakona u odnosu na grijeh i pokazuje Pavlovu antropologiju prema kojoj je nastupila promjena paradigme (Paradigmenwechsel). Pavlu nije stalo do apstraktnog umovanja o bitku čovjeka nego do grešne pojavnosti u pojedincu i ljudskoj zajednici. Za njega je čovjek intencionalno usmjeren k dobru, dobro mu je inherentno. Kad griješi, otuđuje se od dobra prema kojemu je upravljen. U 1 Kor 15,3–4 Pavao je svjedok tradicije o zadovoljstinskoj vrijednosti smrti Kristove. Pritom mu nije ponajprije stalo do ponovne uspostave poremećenih odnosa između Boga i čovjeka nego do puno višeg stupnja odnosa ljudi s Bogom. To se vidi iz Gal 2,20, Rim 6 i Rim 8. Iz njegovih poslanica proizlazi da ima bitno židovsko gledanje na grijeh, ali dok židovstvo ima sredstva zadovoljštine za prijestup Tore, za Pavla Zakon nema druge funkcije nego dati do znanja postojanje prijestupa. Paradigma spasenja (Heilsparadigma) nije više Zakon nego Krist, pa je Krist i počelo moralnog djelovanja. Grijeh je neposluh protiv reda koji je uspostavio Bog. Stoga bi kršćansko djelovanje trebalo temeljiti na ljubavi kao sažetku Zakona.

J. Werbick usporedio je biblijski govor o grijehu i izbjavljenju s temeljnim iskustvima suvremenih ljudi. Pošao je od toga da je »pluralnost mogućih perspektiva bitni biljeg današnjeg pluralnog te možda već izričito pluralističkog iskustva svijeta i sebe«. Prema Nietzscheu bitna svrha života jest nadvladavanje drugoga, stranog i slabijeg kako bi se preživjelo (Herren-Moral). Iako je takvo moralno razmišljanje doživjelo slom padom Trećeg Reicha, ono i dalje preživljava u »etosu samoostvarenja koje je usmjereno na doživljavanje samog sebe«. Postavio je tezu: »Plediram za to da ozbiljnije uzmemo perspektivizam te ga argumentirajući korak po korak učinimo nepotrebnim kao 'dopuštenje', što se u perspektivi vjere pokazuje kao razlikovanje propasti i spasenja, grijeha i milosti«. Perspektivizam potiskuje ono što netko ne vidi ili odbija uvažiti, a to vodi u selektivnost koja nepravedno guta bespomoćne žrtve. U tom kontekstu predavač se kritički dotaknuo samodostatnosti demokratskih procesa pri izgrađivanju konsenzusa. Grijeh bi stoga bio apsolutizacija samoga sebe, a kajanje spremnost na korigiranje 'moje' perspektive uživljavanjem u perspektivu onih koji su moja žrtva ili to mogu poslati. Iskustvo samoga sebe, iskustvo 'perspektivnosti' u današnjem svijetu traži relekturu biblijskih tradicija o grijehu i oproštenju. Dok selektivnost prouzročuje posizanje u prava i život drugih, međusobna ovisnost ljudi kao pojedinaca i članova skupine traži moralnost. Tko bi postupao po načelu apsolutne autonomije u smislu da je on sam sebi vrhunski zakon, uništavao bi druge. Osnovno socijalno iskustvo traži da uspostavimo ravnotežu između perspektiva drugih i perspektive vlastite osobnosti. Nemoralni su postupci pojedinca koji druge podlaže vlastitim

interesima. Biblija govori da je Bog na strani potisnutih, sirota i pridošlica. Svođeci kršćanski moral na zapovijed ljubavi kako ju je Isus živio i protumačio, osobito u paraboli o milosrdnom Samarijancu, predavač je istaknuo da se trebamo uživljavati u perspektivu volje Božje tako da se unosimo u perspektivu žrtve. Tko se identificira s onima koje pogađaju njegova djela i propusti tako da njihovim pravima i potrebama pridaje jednak prioritet kao i vlastitima, želeći ih jednako uvažavati i zadovoljavati, taj obdržava Zakon i Proroke. Isus je po svojim postupcima i rječima poklanjao vrijednost onima koji su bili ignorirani i to traži od svojih sljedbenika danas. Prepustiti se Bogu u današnjem svijetu znači biti sredstvo njegova pomirateljskog djelovanja.

Na simpoziju su djelovale tri radne skupine i svaka je imala po tri zasjedanja u trajanju otprilike sat i četvrt. Prvu je vodio P. Fiedler i bavila se grijehom u sinoptičkoj tradiciji, drugu je vodio M. Hasitschka i bavila se oslobođenjem od grijeha o Ivanovu evanđelju, treću je vodio Th. Schmeller i uspoređivala je teološku hermeneutiku izbačljenu od grijeha sa socijalnim oslobođenjem u kontekstu Latinske Amerike.

Bio sam u prvoj skupini u kojoj je voditelj svim sudionicima razdijelio skicu na četiri stranice, kako bi raspravljali o konkretnim prijedlozima. Svi smo na početku u tišni pročitali skicu te saslušali kratko obrazloženje voditelja. U prvom dijelu skupio je starozavjetne i židovske izvanbiblijske tekstove o poimanju grijeha i oprostjenja. U drugom dijelu skicirao je u sedam točaka Isusovu poruku o oprostjenju kako su je zabilježili sinoptici: 1) Isusovu poruku o oprostjenju evanđelisti su osvjetljavali tako da su ga suprotstavljali nekim ondašnjim pokretima (dakako, vodeći računa o stanju u vlastitoj zajednici, npr. Mt 23,23); 2) Isus i Krstitelj pokret obraćenja; 3) ponuda oprostjenja rubnima zbog nastupa Kraljevstva; 4) Povijesni Isus radio na pomirenju, a izazvao nesporazum s vjerskim poglavarima svojega naroda; 5) Sin Čovječji oprašta grijeh (Mk 2,1–12 paral.); 6) Akcija i izreka u hramu kao izraz Isusova odnosa prema kultu; 7) Smrt Isusova izraz je Božje spremnosti na opraštanje (Lk 23,34a), makar logion Mk 10,45 paral. i bio poslijeuskršna kreacija Isusovih propovjednika.

U zaključnoj diskusiji pročitani su izvještaji o radu skupina te odlučeno da slijedeći susret bude u Innsbrucku sredinom petog tjedna korizme 1997. s temom *Neotkazani savez u smislu povezanosti SZ i NZ*. Svi referati i doručeni izvještaji o radu skupina izaći će u knjizi Hubert Frankemölle (hrsg): *Sünde und Befreiung von der Sünde im Neuen Testament* za otprilike godinu dana u nizu *Quaestiones disputatae* izdavačke kuće Herder iz Freiburga.